

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ФЕНОМЕН БРЕХЛИВОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЯК ЧИННИК
РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу 07-431 групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми

«Психологія»

Лілія НЕЧАЙ

Керівник: к.психол.н., доцент

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Рецензент: докторка психологічних наук,

професорка, завідувачка кафедри

загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Ліана ОНУФРІЄВА

Івано-Франківськ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БРЕХНІ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПСИХОЛОГІЇ	6
1.1. Зміст поняття «брехня» у психологічній науці, його характеристики та специфіка	6
1.2. Концепція та поняття емоційного інтелекту у психології	12
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ БРЕХЛИВІСТЮ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ТА РОЗВИТКОМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	18
2.1. Опис методів дослідження феномену брехні та емоційного інтелекту. Характеристика вибірки	18
2.2. Кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження	19
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. Підлітковий вік – досить важливий етап в житті кожної людини. Бо саме в цей період відбувається процес становлення особистості. Центральними новоутвореннями цього часу є потреба у визнанні власної дорослості, прагнення долучитися до діяльності дорослих, формування автономності, незалежності, критичне ставлення до оточення тощо. Прагнення підлітків бути дорослими проявляється у вигляді сукупності певних ознак. А саме змінюється поведінка, стиль спілкування, вид діяльності.

Варто зауважити, що особливою ознакою міжособистісного спілкування виступає щирість та неупередженість. А як відомо для підліткового віку характерні самоствердження, уявлення про себе не як про дитину, завищена самооцінка, недостовірність інформації. При цьому з боку підлітків можна простежити певні віхи неправдивості чи нечесності. Цей феномен загалом можна назвати брехливістю.

Зважаючи на це, будь-яка особа незалежно від віку може стати жертвою брехні тинейджера. Тому важливо використовувати різноманітні способи виявлення неправдивої інформації і визначати за певними особливостями їх ефективність. Однією із таких ознак є емоційний інтелект. Його розглядають як вміння розуміти та усвідомлювати власні емоції та емоції інших людей, а також здатність керувати ними у будь-яких ситуаціях. Тому актуальним вважаємо дослідження питання брехні у підлітків та залежності від неї рівня розвитку емоційного інтелекту.

Бачення феномена брехливості та його соціально-психологічних особливостей ґрунтується на дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як П. Екман, В. Фрізен, В. Штерн, Ж. Дюпре, Ю. Холодний, В. Знаков, М. Мей, Х. Харстхорн та інші. Крім цього тема брехливості висвітлена у працях Н. Майорчак, І. Громницької, К. Мисечко, І. Топоркової, А. Шиделко, С. Беляєвої.

Вивченням поняття «емоційний інтелект» у психологічній науці займались такі дослідники, як Д. Гоулман, П. Селовей, Д. Люсін, Е. Носенко, М. Шпак, Н. Коврига, О. Лящ. Окрім цього особливу увагу розгляду цього явища приділили Дж. Мейєр, Д. Карузо, Р. Бар-Он, Н. Холл тощо.

Питанню дослідження феномена брехні у підлітковому віці як чинника розвитку емоційного інтелекту присвячена недостатня кількість праць та публікацій. Адже ця проблема в Україні є відносно новою, так само як і у західних країнах. Зважаючи на це, дана тема потребує ґрунтовного та системного вивчення.

Отже, аналіз та узагальнення праць, публікацій свідчить про те, що розгляд і вивчення даної проблематики перебуває на початковій пошуковій стадії. Детальне та системне дослідження явища брехливості у підлітковому віці як чинника розвитку емоційного інтелекту дасть змогу розширити уявлення про взаємозв'язок зазначених категорій, специфіку та ознаки поведінкових патернів під час їх прояву.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз понять «брехня» та «емоційний інтелект» у науковому дискурсі; виявити емпіричну взаємозалежність між феноменом брехливості та емоційним інтелектом.

Відповідно до мети дипломної роботи, були поставлені наступні **завдання:**

1. Теоретично проаналізувати праці вітчизняних та зарубіжних вчених про зміст понять «брехня» та «емоційний інтелект» в соціально-психологічному контексті;
2. Емпірично встановити та розкрити соціально-психологічні особливості прояву брехні тинейджерів та рівень розвитку їхнього емоційного інтелекту.
3. Емпірично дослідити залежність рівня розвитку емоційного інтелекту від прояву явища брехливості у осіб підліткового віку.

Об'єкт дослідження: феномен брехні.

Предмет дослідження: взаємозв'язок брехливості особистості і рівня розвитку емоційного інтелекту.

Методи та методики дослідження: теоретичні методи (аналіз, синтез, моделювання, узагальнення) використовувались з метою вивчення наукової літератури для обґрунтування теоретичних підходів дослідження психологічних особливостей прояву брехні та концепцій емоційного інтелекту у психології; емпіричні методи: стандартизований опитувальник «Види брехні» І. П. Шкуратової, тест емоційного інтелекту EQ Н. Холла, авторська анкета «Рівень брехливості».

Практичне значення: проєкт включає такі емпіричні результати, які можуть надалі слугувати для розвитку теорій взаємозв'язку емоційного інтелекту та брехливості особистості, а також для практичних застосувань в роботі з індивідом. Водночас результати даного дослідження можуть підвищити рівень емоційного інтелекту і натомість знизити показники брехливості, покращити міжособистісні стосунки, сприяти академічному та професійному успіхам та розвитку вмінню розумітися на людях.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології від 31.05.2024 року протокол № 16, представлені у публікації: «Феномен брехливості у підлітковому віці як чинник розвитку емоційного інтелекту» Зб. наук праць за матеріалами ІХ Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Івано-Франківськ, 05 квітня 2024 р.).

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та емпіричного), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БРЕХНІ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Зміст поняття «брехня» у психологічній науці, його характеристики та специфіка

Категорії «брехня» у психологічній науці приділяли увагу досить давно. Ще з тодішніх часів намагалися пояснити сутність цього явища, його соціально-психологічні особливості, поради щодо запобігання поширенню брехні тощо. І навіть зараз кожен трактує це поняття по-різному.

Як стверджує П. Екман, брехня чи обман – це певна дія, завдяки якій людина навмисно вводить в оману іншу. При цьому не попереджуючи про свої наміри чи мету, а також не спираючись на чіткі прохання жертви приховати правду [2].

За В. Знаковим, брехня і обман – це ніщо інше, як передача інформації, даних чи свідчень, що не відповідають дійсності. На його думку, до таких дій люди вдаються навмисно і з певною ціллю[7].

Інше визначення брехні і обману дає Ю. Холодний. В його розумінні брехня – це усвідомлене викривлення відомої істини, як правило, використане для введення в оману співрозмовника. Це явище є невід’ємною часткою життя кожного, бо проявляється досить часто і в будь-яких ситуаціях. Автор доводить, що реальні мотиви брехні або ж чіткі цілі мають лише люди із здоровою психікою і цілком нормальним розвитком. Тому в даному випадку повна чесність є неможливою, і переважно розглядається як психічне відхилення[18].

Проблематикою брехні займався також відомий французький психолог Ж. Дюпре. Він наголошував на тому, що це так зване соціально-психологічне навіювання, яке має на меті навмисно констатувати про себе факти, що не належать істині. Завдяки такому прийому можна «посіяти» про себе заперечну або ствердну оцінку[15].

Окрім цього, Ж. Дюпре намагався довести залежність прояву брехні від

раси народу, їх національності чи країни, в якій проживають. Дослідник аргументував свій погляд такими прикладами: гасконці більше схильні до самовихваляння, жителі Англії - до лицемірства, італійці – до лукавства, а греки в свою чергу є нещирими та скритними. Однак така позиція науковця є занадто узагальненою та критичною. Хоча вплив виховання та етнічних звичаїв, традицій на особливості спілкування є беззаперечним[7].

В. Зіньківському вдалося узагальнити поняття підліткової брехні. Під нею ми маємо розуміти неправдиві висловлення із однією ціллю – ввести в оману когось[4].

Щодо визначення категорії «обман», то це є напівправа, що провокує іншу людину на помилкові думки. Тобто повідомляючи якусь інформацію, обманщик навмисно приховує якісь факти, які, до речі, є важливими для розуміння судження.

Неправда – це висловлювання, під час якого мовець є щирим, але неповністю обізнаним в твердженні, яке говорить. Порівняно з обманом, це явище не є навмисним, і не має на меті нічого іншого, окрім передачі повідомлення з перекрученою чи неповною інформацією.

На думку В. Зіньківського, людство повністю розуміє негативний вплив брехні на особливості життя, відносин, спілкування. Та все ж чомусь не може жити без неї, та безупинно вносить брехню в щоденність[4].

П. Екман говорить про те, що «брехня», «обман» і «неправда» відносяться до однієї категорії, адже їх об'єднують спільні функції та особливості. При цьому інші сучасні психологи розмежовують ці три поняття як окремі і з різними функціями[2].

Проаналізувавши наукові першоджерела, де широко досліджувалась проблема соціально-психологічних чинників брехні, можна виділити певні фактори та витоки, що визначають даний феномен. До таких відносять біологічні (В. Штерн), соціальні (О. Ліпман, Ж. Піаже), особистісні (В. Знаков), ситуативні (Ж. Дюпра, П. Екман тощо) чинники. Окрім цього К. Сарні та М. Льюїс стверджують, що на сутність брехні впливають

безпосередньо сильні емоції, що спричинені почуттям провини, страху, загрози, заздрості, і одночасно – почуттям відповідальності, піклування та співчуття[15].

Н. Любимова у своїх працях більш детально описала у чому полягають особливості вищезазначених факторів. Біологічні чинники за її висновками виступають основою психічного розвитку людини. Вони формуються та активуються ще задовго до народження, мається на увазі особливості внутрішньоутробного розвитку, спадковість тощо. Щодо особистісних чинників, то це – вік і період життєвого циклу родини, рід діяльності, спосіб життя, економічне становище, індивідуальні риси характеру та особливості самосприйняття. Під соціальними чинниками розуміють соціальне середовище загалом, а саме оточення, їхні взаємини, створені ними речі, знаряддя праці, певні традиції та звичаї, духовні цінності, а також мовні засоби. Ситуативні чинники розглядаються як інтереси, погляди, установки, стереотипи, діяльність[8].

На основі узагальнених результатів дослідження виділяють ключові детермінантні мотиви брехні. Зазвичай людина використовує передачу інформації, що суперечить дійсності, з метою вирізнитися з-поміж оточуючих людей, викликати хибне, але приємне враження, захиститися від почуття неповноцінності. Крім цього основними підставами збрехати є зберегти соціальні відносини, прагнення допомогти іншим, але суто для досягнення власних цілей тощо. Виходячи з мотивації особистості, виокремлюють такі різновиди брехні як елементу адаптивної поведінки: перше – це брехня у якості самозахисту та засобу підтримки самооцінки; друге – брехня як спосіб допомогти іншим; третє – брехня з ціллю презентувати себе; і також брехня використовується аби досягти власних бажань. Тобто можна сказати, що цільове призначення цього явища та його соціально-психологічні особливості прояву напряму пов'язані з характеристикою особистості, задоволеністю соціальними взаєминами, своїм місцем у суспільстві, стратегіями поведінки у міжособистісних стосунках тощо[15].

Уже двадцять років більшість батьків відзначають чесність найбажанішою якістю своїх дітей. В той час такі риси, як автономність чи впевненість, мають набагато менший «попит». За числовими даними, 98% дотримується думки, що довіра та чесність – головні чесноти у відносинах батьки-діти[1].

На погляд соціальних психологів, брехня – це явище соціальне. Брехливим народитися неможливо і успадкувати таку рису від батьків також. Більшість вітчизняних дослідників вважають, що дитина набуває цієї якості в соціумі, та найбільше в родині. На особливості формування духовних цінностей підлітка вагомий вплив мають міжособистісне спілкування із оточенням, відносини з друзями, однокласниками та рідними.

Власне кажучи, саме процес соціалізації спонукає дітей менше вдаватися до лав брехні.

К. Мелітан наголошує на повній щирості людини ще з народження. Він зауважив, що жарт і брехня практично не відрізняються один від одного. З одного боку, дитина навчається обманювати саме у грі, коли вона фантазує над реальністю відповідно до її бажань та намірів. А от з іншого боку, вона вправно наслідує поведінку дорослих, спостерігаючи за їх дрібною брехнею, лицемірством, нещирістю під час розмови по телефону, в побуті тощо. Вдавання до більш частішої брехні супроводжується надмірним розростанням фантазії у дитини. А це пригнічує її можливості розрізнити суб'єктивне та об'єктивне. Саме завдяки брехні дитина здатна висловити свої актуальні стани. Наприклад, ствердження фактів – це так зване вираження бажань, а от їх заперечення – це відмова або забезпечення захисту від небажаного[12].

Як вважає доктор Талвар, досить часто на специфічне визначення чесності впливають саме дії батьків. Адже вони є прикладом для своїх дітей[1].

За дослідженнями М. Ліпмана, розвиток брехні у дітей можна розділити на три етапи. Під час першого виникає відмінність між правдою та брехнею. Але дитина ще не має можливості розрізнити дійсне та уявне. На другому

етапі з'являється уявлення про суб'єктивне та об'єктивне, але немає здатності їх оцінити. Дитина може назвати відмінності між добром і злом. Третій етап пов'язаний з усвідомленням моральної цінності чесності. Тут і з'являється таке явище, як брехня. Дитина поєднує в одну категорію поняття правда і добро, а зло і брехню відносить до іншої[12].

Брехлива поведінка відіграє важливу роль у підлітковому віці. Для цього періоду характерним є розвиток самосвідомості та формування власного «Я». Саме велика цікавість до самого себе змінює характер, самооцінку, коло інтересів тощо. Підліток стає індивідуальністю зі своїми особливостями, можливостями, якостями. І відповідно до цього змінюється ставлення до власної особистості, що спричинює зміни в поведінці. Виходячи з цього зв'язок між брехнею та Я-концепцією включає або правдиву, або брехливу поведінку.

Варто зазначити, що досить значущим є мотив брехні, тобто чому або з якою метою дитина вдалася до обману, а також її наслідки – який вплив вона матиме та до кого застосована. Розуміючи причину прояву брехні, батьки, вчителі чи просто дорослі зможуть вирішити яким чином реагувати на це і як спрямувати дитину на спробу говорити правду. Але, на противагу цьому, доведено, що не існує єдиної причини дитячої брехні і з різним віковим періодом мотиви брехні теж змінюються. Тому через це ситуація дещо ускладнюється.

Найбільш поширена причина випадків брехні – намагання приховати причетність до якогось негативного вчинку. Тож, аби виплутатися з халепи, дитина заперечує про свою провину. За дослідженнями зарубіжних вчених в таких ситуаціях лише 1% батьків звертають увагу на спробу збрехати інші ж засуджують лише поганий вчинок[1].

Щодо перших спроб збрехати, то діти мають на меті уникнути покарання. А тому брешуть в тих випадках, коли покарання більш ніж реально.

Окрім цього діти часто вдаються до брехні, щоб зберегти почуття

товариша. «У школі, - каже Талвар, - уміння зберігати секрети стає важливою ознакою дружби, саме тому брехня може бути частиною цього» [1].

Багато дітей починають обманювати, щоб укріпити свій статус, збільшити владу чи контроль над друзями, однолітками. Вони роблять це способом маніпулювання, хвальби, дражніння.

Також поширеним мотивом брехні є спосіб привернути увагу. Дитина намагається таким чином наслідувати якогось кумира, хоче методом брехні стати схожим на улюбленця багатьох. Ще одна причина – можливість пережити розчарування. Дитини ніби компенсує брехнею те, що їй вже так довго турбує. «Брехня – це симптом, що свідчить про ще більшу проблему в поведінці, - пояснила доктор Талвар. – Це стратегія підтримання себе на плаву» [1].

Ще діти можуть використовувати брехню, аби зберегти власне приватне життя в таємниці. Існують певні речі, що викликають збентеження у них, або те, чого вони соромляться. Наприклад, щодо стосунків з протилежною статтю, то принаймні більша половина дітей навіть і не намагаються сказати батькам про це. Діти говорять неправду, бо почуваються збентежено і ніяково під час розмови з дорослими на цю тему.

Треба зазначити, що на спробу збрехати впливають не тільки вище перераховані фактори, але й сама ситуація. Значну роль відіграють характер дитини, батьки та її оточення загалом. З віком у дітей, особливо підлітків, з'являються певні спокуси, провокації тощо. Точніше вдалося пояснити це явище докторам Х. Харстхорну та М. Мею. «Чесність виглядає як скупчення специфічних дій. Вони тісно пов'язані з особливостями ситуації, в якій брехня є однією з можливостей ... Мотиви шахрайства, брехні та злочинства є дуже складними і такими ж специфічними, як і брехливі дії» [3].

Відомий психолог П. Екман виділив пасивний вид брехні – коли обманщик не спотворює і не вигадує факти, а просто їх замовчує. І. Шкуратова пояснила поняття «брехня-самопрезентація», ціль якого прикрасити свій образ. Цей вид застосовується найчастіше до незнайомих,

які не знають справжнє життя мовця[4].

Вчені вважають, що діти, які вдаються до брехні частіше за інших, є більш непристосованими до умов життя, перешкод в ньому. Крім цього, брехня в дитинстві значно збільшує ймовірність порушення закону в майбутньому. Але, на жаль, дослідникам не вдалося довести чи є брехня симптомом чи причиною непристосованості до життя[3].

Отже, поняття «брехня» розглядають як складний соціально-психологічний феномен, що зазвичай проявляється у створенні хибних тверджень. Брехня – свідоме замовчування та підробка фактичної та емоційної інформації. Вона може виявлятися у вигляді слів чи дій, і в той же час і словесно, і дієво. Якщо ж говорити про причини прояву цього явища, то вони різні: страх через покарання, збереження почуттів близької людини, отримання влади чи контролю над кимось тощо. Зазвичай брехня розглядається у якості соціального конструкту, а тому її результат визначають з огляду на конкретне соціальне середовище.

1.2. Концепція та поняття емоційного інтелекту у психології

Вивчення сучасних досліджень показало, що вчені та психологи розглядають поняття емоційний інтелект як абсолютно різні психологічні концепти. Так, наприклад, більшість визначають цей феномен як емоційну реакцію, процес або стан. Дехто стверджує, що це вміння, навички, здібності. Інші ж трактують дане поняття як діяльність, функцію регуляції психіки.

Науковці Дж. Мейєр і П. Селовей одні із перших дослідили феномен емоційного інтелекту. Вони виокремили такі визначення цього поняття: це вміння людини адекватно розуміти, оцінювати та виявляти емоції; здатність особистості виражати почуття, у випадку, коли вони позитивно впливають на мислення; це спроможність індивіда керувати емоціями, сприяючи при цьому своєму інтелектуальному та емоційному розвитку[21].

Американський психолог Н. Холл стверджував, що емоційний інтелект – це здібність визначати і розуміти різницю між позитивними та негативними

емоціями, зокрема між відмінними позитивними емоціями, що сприяє продуктивному діалогу та покращенню взаємин. Він виокремив окремі категорії, що є складовими емоційного інтелекту: емоційна обізнаність, свідоме управління власними емоціями, почуття емпатії, самомотивація, вміння розуміти емоції інших індивідів[20].

Дослідник Р. Бар-Он, вивчаючи даний феномен, визначив його як сукупність різного роду здібностей, а саме емоційних, соціальних та особистих. Він стверджував, що вони і мають певний вплив на здатність ефективно долати потреби, вимоги та тиск з боку навколишнього середовища в цілому. Р. Бар-Он у вдалося виокремити п'ять основних складових емоційного інтелекту. По-перше, це пізнання себе, мається на увазі, коли індивід усвідомлює власні емоції, а також залежні від цього самоповагу, впевненість та незалежність. По-друге, це навички міжособистісного спілкування, а особливо, коли людина здатна розуміти емоційний стан іншого, співпереживати йому та дотримуватись соціальної відповідальності. Сюди вчений ще відніс вміння адаптуватися, вміння вирішувати проблеми та гнучко на все реагувати. Четвертою складовою емоційного інтелекту виступає управління та контроль над власними емоціями під час стресових подій чи ситуацій, і зокрема стійкість до стресу. І останнє – це оптимістичний погляд на життя, щастя та позитивні емоції, що переважають над негативними[16].

У свою чергу відомий психолог Б. Лемберг наголошував на тому, що «емоційний інтелект – це здатність ідентифікувати, використовувати, розуміти емоції і керувати ними; здатність, яка дозволяє знизити стрес, навчитися ефективному спілкуванню, подоланню перешкод та розв'язанню конфліктів» [19].

На сьогоднішній день більшість дослідників звертаються до моделі емоційного інтелекту, що була запропонована Д. Люсіним. На його думку, емоційний інтелект – комплексна цілість спроможностей для розуміння та усвідомлення власних і чужих емоцій, а також керування ними. Д. Люсін

довів, що вміння розуміти емоції та управляти ними цілком взаємопов'язане із емоційною спрямованістю людини, а точніше із цікавістю до свого внутрішнього світу та внутрішнього світу оточуючих, відображенням ставлення до об'єкту та його загальних потреб, бажанням аналізувати поведінку у психологічному контексті, цінностями, які є властивим емоційним переживанням[13].

За визначенням Ж. Крайга, теперішній період розвитку психології як науки дозволяє виокремити емоційний інтелект як окремий самостійний напрям. Саме ж поняття емоційного інтелекту, на його думку, застосовують для того, щоб вказувати на вміння усвідомлювати свої емоції та почуття, зокрема й навколишніх людей з метою вдосконалення міжособистісних зв'язків[11].

Також вивченням психологічного феномену емоційного інтелекту займались українські дослідники. Так, наприклад, психолог О. Лящ наголошував на тому, що «емоційний інтелект розуміється як інтелектуальна здатність, пов'язана з розумінням і управлінням емоційними виявами особистості» [5].

Українськими науковцями Н. Ковригою та Е. Носенко визначено, що емоційний інтелект має відповідати такому тлумаченню: «розумність не тільки підіймає нас над нашими пристрастями та слабкостями, а й допомагає скористатись нашими перевагами, талантами та добродійністю» [10].

Окрім цього Е. Носенко дає трохи й інше трактування терміна «емоційний інтелект». За її словами, це так звана модель прояву «подвійної психічної реальності» та фактор, що розкриває внутрішній світ людини і при цьому відтворює нормальне адекватне ставлення особистості до самої себе і до оточуючих як суб'єктів навколишньої дійсності[9].

Багато науковців цікавляться вивченням емоційного інтелекту саме через те, що цей феномен є в деякій мірі відповідним до ідей побутової психології та більш детально розкриває результати досліджень про різноманітні здібності людини. Не може не погодитися із цим вчений Дж.

Керолл тому, що в теоретичному аспекті поняття «емоційний інтелект» відображає прямий зв'язок інтелектуальних та афективних процесів. Якщо ж розглядати цей конструкт з практичної сторони, то він був створений з метою вивчення та обґрунтування людського успіху в різних сферах життєдіяльності[6].

Аналіз сучасних досліджень показав, що вчені більше приділяють уваги вивченню емоційного інтелекту осіб юнацького та дорослого віку. Та на нашу думку, саме у підлітків можна простежити найбільш значні зміни в емоційній сфері, що є провідними в розвитку емоційно здорової особистості. Автори в наукових джерелах зазначають, що особи підліткового віку більш напружено та посилено реагують на різні життєві ситуації порівняно з дорослими, і навіть із дітьми.

Вивчаючи феномен емоційного інтелекту у підлітків, М. Шпак зробив висновок, що досягнення їх успіху у соціальному середовищі залежить від хорошої емоційної пам'яті, високого рівня емпатії, впевненості у собі, розвиненої чутливості та від наявних навичок міжособистісного спілкування. Усі перелічені категорії відносяться до складу емоційного інтелекту. Підліток, для якого є характерними ці якості, легкий та приємний у спілкуванні, активний та ініціативний, цілком незалежний та приязний. І навпаки, якщо дитина такого віку має низький рівень емоційного інтелекту, то вона зазвичай потрапляє в конфліктні ситуації, не контролює свої емоції та почуття, проявляє агресивність і найважливіше – вона відчуває себе невпевненою у будь-якій соціальній групі. Такі підлітки не можуть співпереживати, живуть із постійною тривогою та не отримують задоволення від життя[14].

Тинейджер, що має змогу усвідомлювати свої емоції, вмє керувати ними та розуміти почуття інших людей, з успіхом реалізується в житті та без проблем досягне особистісного розвитку та вдосконалення. Такої думки у своїх дослідженнях і опитуваннях дійшов Д. Гоулман. Він довів, що успіх у житті залежить не стільки від рівня розвитку логічного інтелекту, стільки від

вміння та навичок орудувати своїми емоціями і почуттями. Саме ці здібності свідчать про високий показник емоційного інтелекту, що слугує самовдосконаленню, продуктивному кар'єрному росту у майбутньому та успішності у професійній діяльності[17].

Займаючись вивченням підліткового віку, Ж. Крайг виокремила такі загальні рівні емоційного інтелекту: низький, середній та високий. Той, хто у підлітковому віці має низький емоційний інтелект, зазвичай не має елементарних навичок побудови стосунків, не вміє ставити перед собою цілі на майбутнє та досягати їх, вважає за необхідне не відповідати за власні дії та слова, а якщо ж і береться за якусь справу, то лише з корисливими намірами. Тинейджер, для якого є характерними середні показники емоційного інтелекту, може підтримувати добрі міжособистісні стосунки, але в той же час саме навколишнє оточення робить вплив на його самооцінку. Така дитина цілковито не володіє відчуттям власного «Я», і тому часто піддається емоціям та тривозі. Підліток, сформованість емоційного інтелекту у якого є високою, безперешкодно може впоратись зі складними життєвими ситуаціями, добре та з легкістю розуміє інших людей в емоційному плані, зважає на їхні права та думки. Найчастіше дітям із таким рівнем зазначеного явища притаманні лідерські якості, вони вміють керувати соціумом та мотивують себе й інших[13].

Спираючись на дослідження М. Шпак, можна дійти висновку, що емоційно здібні підлітки можуть із легкістю знайти спільну мову в будь-якій групі, вміють спілкуватися з однолітками різного темпераменту та характеру. Такі діти просто адаптуються до всього нового, дуже часто стають лідерами у колективі, ефективно співпрацюють із командою. Вони наділені такими особливостями через те, що мають високі показники емпатії та емоційного інтелекту. А тому здатні безпомилково розпізнавати власні емоції та почуття, управляти ними, і зокрема розбиратися у почуттях оточуючих. Емоційний інтелект допомагає особам підліткового віку удосконалювати пристосованість до різних життєвих подій. Так, наприклад, доросле життя,

вибір майбутнього фаху чи свого подальшого шляху викликає у них надмірну кількість емоцій, що призводить до вироблення негативних емоційних та комунікативних контактів із соціумом[14].

Якщо ж говорити про гендерні відмінності у рівні прояву емоційного інтелекту, то це питання є ще недостатньо розкритим. Так науковці Е.Л. Носенко і Н.В. Коврига стверджують, що у дівчат 13 років набагато краще розвинені навички вербального та невербального вираження емоцій. Натомість, хлопці такого ж віку для висловлення власної агресії та гніву продовжують застосовувати фізичні дії[9].

Отже, проаналізувавши наукові джерела, можемо сказати, що і вітчизняні, і закордонні вчені під поняттям «емоційний інтелект» розуміють складний психологічний конструкт. Вони тлумачать його як комплексну цілість розумових здібностей для визначення, розуміння, обробки та контролю емоцій. Цей феномен вважають основною характеристикою особистості, що полягає не тільки в усвідомленні емоцій, а й в їх інтерпретації, визначенні в міжособистісних стосунках, в управлінні емоціями таким чином, щоб ствердно діяти на когнітивно-пізнавальну діяльність та справлятися з негативними емоціями, що перешкоджатимуть ефективному спілкуванню чи, наприклад, досягненню успіху. Іншими словами, термін «емоційний інтелект» можна розглядати як аргументовану цілісність інтелекту та афекту в життєдіяльності індивіда та в пізнанні ним світу.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ БРЕХЛИВІСТЮ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ТА РОЗВИТКОМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

2.1. Опис методів дослідження феномену брехні та емоційного інтелекту. Характеристика вибірки

У ході проведення дослідження щодо соціально-психологічних особливостей прояву брехні у підлітків та рівня розвитку їхнього емоційного інтелекту в опитуванні брало участь 42 особи віком від 11 до 14 років, серед яких 24 жіночої статі і 18 – чоловічої. Кожен з них перебуває на майже схожих етапах розвитку і особистої зрілості.

Для дослідження явища брехливості осіб підліткового віку нами була створена авторська анкета під назвою «Рівень брехливості». Вона дає змогу визначити рівень брехливості тинейджерів і також призначена для вимірювання рівня чесності та відкритості. Методика містить 34 твердження, які вимагають однозначних відповідей (“так” або “ні”). Відповідаючи на поставлені питання дитина не повинна замислюватися, а навпаки – відповідати швидко. Дана методика висвітлює характерну для підлітка поведінку в тих чи інших ситуаціях. І крім цього показує особливості прояву досліджуваного явища – брехливості.

Для дослідження превалюючого типу брехні використовувався стандартизований опитувальник «Види брехні» І. П. Шкуратової. Методика спрямована на визначення ступеня вираженості різних видів брехні. Вона складається з 48 питань, розподілених по 6 пунктів на кожному з наступних шкал: етикетна брехня; брехня на благо; брехня-фантазія; брехня-виправдання; брехня-замовчування; брехня-плітка; брехня-самопрезентація; мотиви брехні. Відповідаючи на поставлені питання респондент повинен оцінити, наскільки його поведінка відповідає зазначеним твердженням, користуючись градаціями за балами.

Щоб визначити рівень емоційного інтелекту підлітків ми застосовували тест емоційного інтелекту EQ Н. Холла. Він призначений для визначення здатностей індивіда розуміти відносини, що представляються в емоціях, і управляти своєю емоційною сферою на основі прийняття рішень. Методика складається з 30 тверджень і містить п'ять шкал. Відповідаючи на запитання респондент біля кожного твердження має написати цифру, виходячи з його ступеня згоди з ним: повністю не згоден (-3 бали); в основному не згоден (-2 бали); переважно не згоден (-1 бал); частково згоден (+1 бал); в основному згоден (+2 бали); повністю згоден (+3 бали).

2.2. Кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження

Виконавши детальний аналіз результатів випробуваних (42 особи віком від 11 до 14 років), будемо висвітлювати показники рівня брехливості підлітків та ступеня вияву різних видів брехні для виокремлення превалюючого типу досліджуваного явища. А також надамо дані про ступінь розвитку емоційного інтелекту та емпіричний взаємозв'язок між попередньо зазначеними категоріями.

За допомогою авторської анкети «Рівень брехливості» визначили показники брехливості та особливості поведінки в разі прояву цього феномену, що притаманні особам підліткового віку.

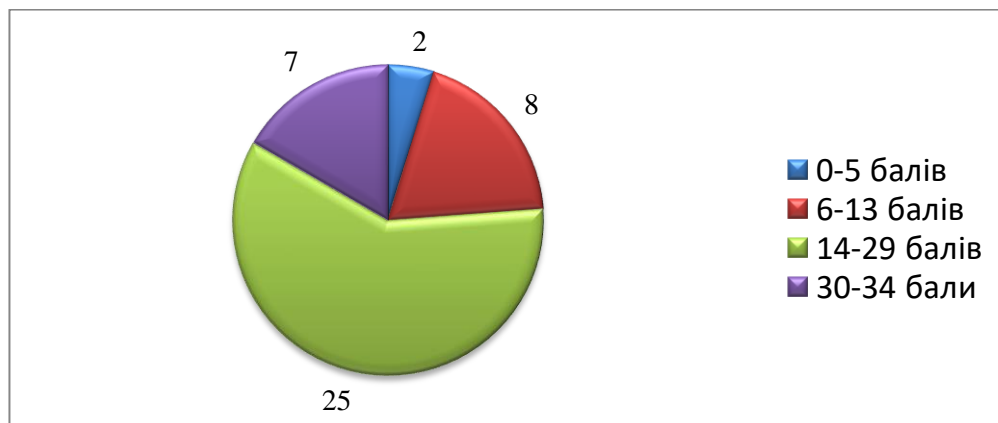

Рис. 2.1 Розподіл результатів рівня брехливості у респондентів

За відміченими результатами (див. рис. 2.1) група опитуваних має різні показники рівня досліджуваного явища. Для більшості респондентів характерним є низький рівень брехливості (59,52%). Таким особам зазвичай властива здорова адекватна чесність та відкритість. Під цим варто розуміти, що вони не мають бажання збрехати, але при цьому патологічною чесністю не наділені. Тобто ці люди іноді можуть прикрасити себе, свою поведінку і досягнення, але без шкоди для себе і соціуму. Як правило, вони інколи дозволяють собі недоговорити інформацію або навіть спотворити її, але роблять це усвідомлено.

Значно нижчими виявились результати за шкалою 6-13 балів. Число випробуваних, що увійшли в цей інтервал – 8 осіб, що складає 19,08% від загальної вибірки. Такі особи люблять прикрашати себе і свою поведінку. Вони схильні думати, що все навколо – брехня і всі брехуни. Однак насправді ці думки не про інших, а про них самих. Слід зазначити, що цим досліджуваним важливо замислитися, чим вони планують займатися у своєму житті, адже будь-які справи будуються на довірі, а оточення вже ставиться до їхніх слів критично. Ступінь брехливості респондентів сягає вище середнього.

16,67% від загальної кількості учасників досліджуваної групи одержали показники за градацією 30-34 бали, це 7 осіб. Дані люди мають середній рівень брехливості. А тому найчастіше такий високий результат може бути пов'язаний більше з навмисним спотворенням відповідей і завищеною самооцінкою, аніж з особистісною чесністю. Навіть якщо він правдивий і викривлення інформації не було, то виходить, що ми маємо справу з явним перекручуванням чесності, яскрава ознака якого – хамство. Носії такої чесності самі є жертвами неправди. Ще одна їх ознака – надмірна гордість та неадекватна самооцінка, які не дозволяють людині визнати в собі щось неідеальне.

І лише 2 особи (4,76%) набрали найменшу кількість балів 0-5. За такими показниками можемо стверджувати про чітко виражену схильність до брехні,

тобто високий рівень досліджуваного феномена. Висновок - вірити словам представника цієї групи не варто, а в спілкуванні, і вже тим більше в якихось діях чи вчинках, з ним треба бути обачними та обдумувати все.

Стандартизований опитувальник «Види брехні», автором якого є І. П. Шкуратова, дав змогу дослідити ступінь вираженості різних видів брехні, що притаманні особам підліткового віку.

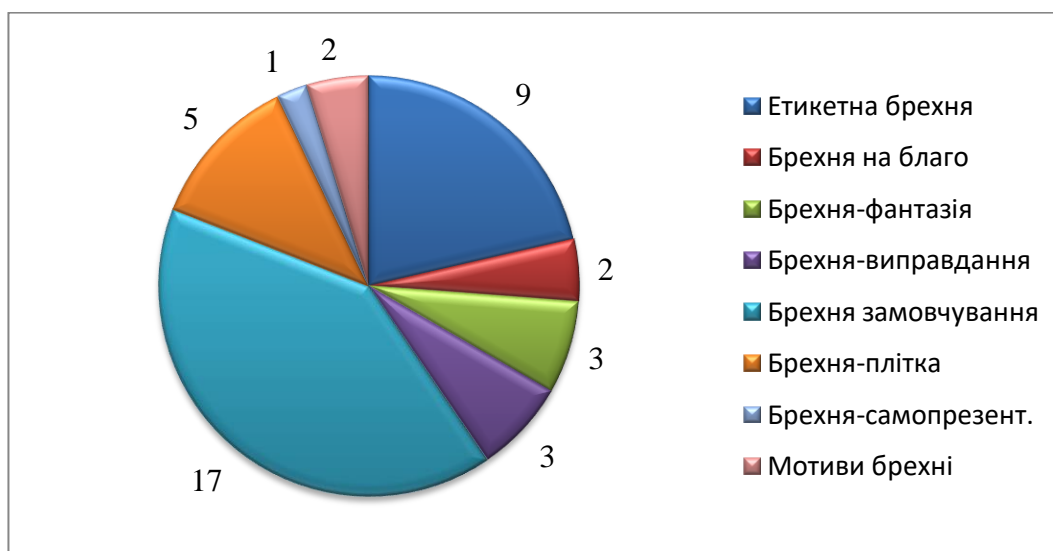

Рис. 2.2 Розподіл результатів видів брехні у респондентів

За вищезазначеними результатами (див. рис. 2.2) можемо сказати, що переважній більшості респондентів притаманний такий вид брехні як брехня замовчування (40,48%). Але науковці не вважають її власне брехнею, оскільки перекручування інформації з боку опитуваних здійснюється за рахунок неповноти картини.

Майже на половину нижчими виявились результати, які ми отримали за параметром етикетна брехня. Кількість досліджуваних, у яких вона переважає, складає 21,43% від загальної кількості. Для таких респондентів характерний найбільш поширений вид брехні, зокрема, на думку вчених, він є нешкідливим. Це через те, що він базується на основі спільного договору дотримання етикету. Тобто всі учасники знають про це і тому самостійно мають робити виправлення в разі сприйняття даного виду брехні.

5 осіб, а це 11,90% всієї вибірки, набули найвищого ступеня вираженості брехні-плітки. Такий результат говорить про наявність у досліджуваних

розповсюдженого виду брехні, при якому люди інформують один одного погано перевіреними фактами про власних знайомих або ж відомих постатей.

Згідно з параметром брехня-виправдання одержали такі результати – 3 особи, що складає 7,14% всієї вибірки. Можна стверджувати, що респондентам притаманний дуже поширений тип брехні, що має місце у ситуації викриття негідних дій. Таку неправду широко пов'язують з дією захисних механізмів особистості, і ключова її мета – це обман соціуму задля уникнення або пом'якшення санкцій для себе.

Такі ж самі результати ми отримали за показником брехня-фантазія – 7,14% від загальної кількості. Носіям цього типу характерний досить нешкідливий вид брехні, при якому вона не націлена на завдання якоїсь шкоди особам, що слухають. Вона, як правило, спрямована на присвоювання собі якостей відомої людини. Окрім цього, в основному індивіди з таким видом брехні мають виражені характеристики демонстративної поведінки.

Серед всієї вибірки ми виявили 2 особи (4,76%), що мають явно виражену брехню на благо. Це той варіант, коли головним мотивом обману виступає обмеження якоюсь вагомою інформацією іншої особи через хвилювання, що ця інформація може мати небажаний вплив на її здоров'я.

Ще 2 особи (4,76%) з числа опитуваних увійшли до шкали під назвою мотиви брехні. Вона включає питання, пов'язані з приписуванням різних підстав вводити в оману. Чим більше особистість називає відмінних один від одного причин, тим більш розсудно вона спотворює інформацію.

За наведеними вище результатами можна сказати, що найменшій кількості респондентів притаманний такий вид брехні як брехня-самопрезентація (2,38%). Він спрямований на прикрашання свого образу. Найчастіше суб'єкт застосовує таку брехню щодо малознайомих чи незнайомих людей, яким невідомі обставини його реального життя.

За опитуваним тестом EQ Н. Холла нам вдалося визначити рівень розвитку емоційного інтелекту у досліджуваних осіб віком від 11 до 14 років.

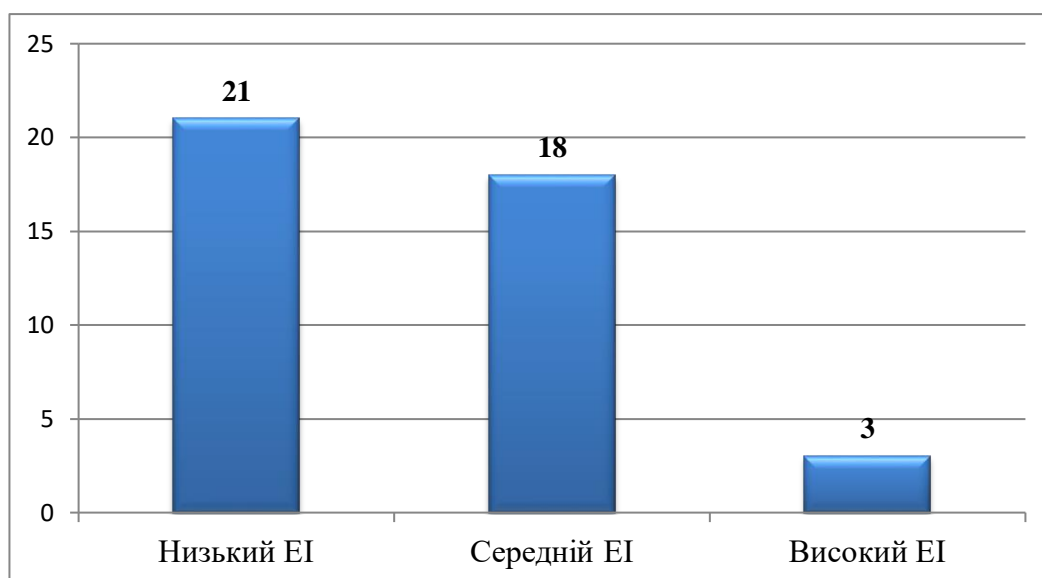

Рис. 2.3 Розподіл результатів рівня емоційного інтелекту у респондентів

За підсумками проведеної методики можемо сказати, що половині випробуваних (50%) властивим є низький рівень емоційного інтелекту. Індивіди, що потрапили до цієї групи, погано усвідомлюють власні емоції. А тому їм також складно розуміти і приймати до уваги емоції та почуття оточуючих. Переважно такі люди мають низький самоконтроль і страждають на відчуття тривожності та жорстокості, що часто спричиняє суперечки та конфлікти.

Що стосується середніх показників досліджуваного явища, то відсоток респондентів тут складає 42,86% - це 18 осіб від загальної вибірки. Суб'єкти з такими результатами мають високу самооцінку, але дуже часто вона коливається від думки соціуму. Вони вже краще себе контролюють порівняно з першими опитуваними, але певний час можуть піддаватися емоціям і відчувати тривогу. Особистості зазвичай намагаються зберігати міжособистісні стосунки на хорошому рівні, адже дещо розбираються у емоціях і власних, і зокрема інших.

З високим рівнем розвитку емоційного інтелекту у даній вибірці виявилось лише 3 людини, що дорівнює 7,14%. Носії, яким є характерними такі показники добре визнають власні емоції та почуття, а також

безперешкодно ними керують. Окрім цього вони з успіхом розуміються на емоційній сфері інших, через що легко адаптуються в соціальних групах чи колективах. Слід зазначити, що індивіди також вільно взаємодіють із суспільством, і зрештою досягають цілей у стосунках з ними.

Для того, щоб емпірично дослідити залежність рівня розвитку емоційного інтелекту від прояву явища брехливості у осіб підліткового віку, нами була проведена математично-статистична обробка даних за допомогою метода рангової кореляції Спірмена. У підсумку нам вдалося отримати такі показники: рівень брехливості та інтеграційний рівень EI ($r_{\text{емп}} = -0,49146$ при $p \leq 0,01$). Фрагмент кореляційної плеяди можна побачити на рис. 2.4.

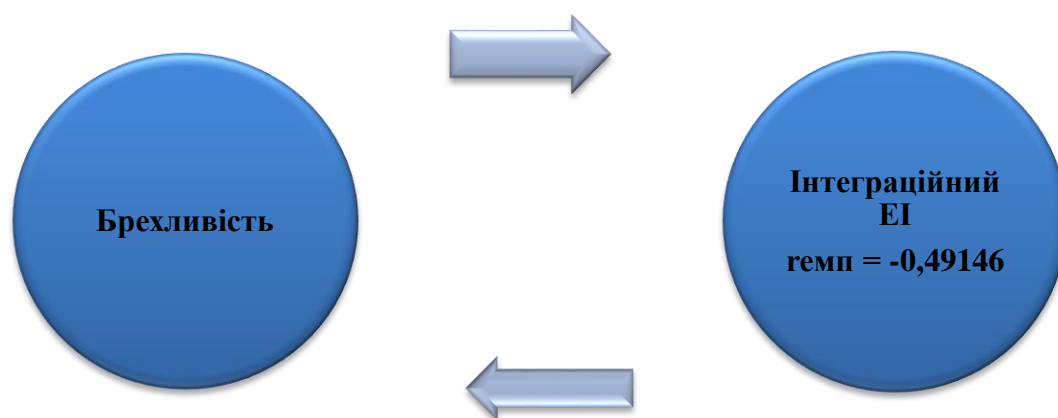

Рис. 2.4 Фрагмент кореляційної плеяди отриманих результатів за показниками брехливості та емоційного інтелекту

У результаті проведеного аналізу нам вдалося встановити, що кореляційний зв'язок між категоріями брехливість та емоційний інтелект є статистично значущим та має зворотню залежність. Мається на увазі, що високі значення феномена брехливості відповідають низькому рівню емоційного інтелекту, і навпаки. Тому, можемо стверджувати, що підлітки із високими показниками EI фактично не обманюють та не перекручують будь-які факти, а от діти, характерним для яких є низький рівень досліджуваного явища, навпаки часто кажуть неправду або ж фальсифікують дані. У такий спосіб ми встановили таку закономірність – чим вищими є значення емоційного інтелекту, тим менша кількість нечесних осіб підліткового віку.

Дане судження можна пояснити тим, що тинейджери з добре розвиненою емоційною сферою краще розуміють і зрештою можуть передбачити будь-які негативні наслідки, що зумовлені брехнею. Але вважаємо за потрібне наголосити на тому, що у зазначеному дослідженні не враховувався той аспект, що опитувані із високо розвиненим емоційним інтелектом навпаки більш вправно обманюють і їх в такому випадку викрити значно важче.

ВИСНОВКИ

Проведено дослідження «Феномен брехливості у підлітковому віці як чинник розвитку емоційного інтелекту» з метою встановити емпіричний взаємозв'язок між категоріями брехливість та емоційний інтелект. Відповідно до поставлених завдань на початку роботи отримано наступні висновки.

1. Теоретично проаналізовано праці і доробки вітчизняних та зарубіжних вчених про зміст понять «брехня» та «емоційний інтелект» у психологічній науці, що дав змогу визначити їх сутність, особливості крізь соціально-психологічну призму. Встановлено, що дані явища є дуже багатограними, це доводять численні дослідження в цих сферах, але разом з тим вони є в певному плані взаємопов'язаними. Доведено, що емоційний інтелект є одним із способів виявлення неправди і обману.

2. Емпірично встановлено та розкрито соціально-психологічні особливості прояву брехні тинейджерів та рівень розвитку їхнього емоційного інтелекту. Опитуваними стали 42 особи, серед яких представники жіночої і чоловічої статі. З'ясовано, що для більшості респондентів характерним є низький рівень брехливості. Під цим варто розуміти, що ці підлітки іноді дозволяють собі недоговорити інформацію або навіть спотворити її, але роблять це усвідомлено і без шкоди для себе і соціуму. Доведено, що переважна більшість підлітків має такий вид брехні як брехня-замовчування. Тобто дитина в деяких обставинах спотворює інформацію через незнання усіх фактів. Визначено, що здебільшого випробуваним властивим є низький рівень емоційного інтелекту. Дані індивіди погано усвідомлюють власні емоції, а також їм складно розуміти і приймати до уваги емоції та почуття оточуючих.

3. Встановлено кореляційну залежність між рівнем розвитку емоційного інтелекту та проявом явища брехливості у осіб підліткового віку. Доведено, що феномен емоційного інтелекту має зворотній вплив на брехливість підлітків.

Результати дослідження дали позитивні результати, бо уможливили соціально-психологічні особливості прояву брехні тинейджерів та їх емоційного інтелекту, особливостей, мотивів. Але на цьому наше дослідження не вважаємо доцільним завершувати, бо постали нові питання щодо виявлення зворотної кореляції між досліджуваними категоріями. В майбутньому ми розглядаємо продовження дослідження даного взаємозв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бронсон По, Ешлі Меррімен Батьки в шоці: новий погляд на виховання / По Бронсон. Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. 400 с.
2. Екман П. Теорія брехні / Пер. з англ. – К. : КМ Publishing, 2017. 320 с.
3. Екман П. Чому діти брешуть. К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2018. 264 с.
4. Ляшенко Л.Б. Психологічні особливості брехні у дітей. *Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції (7-8 квітня 2021 р., м. Ніжин) / за ред. М.В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 142-144.*
5. Лящ О.П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології. 2013. № 22. С. 324–335*
6. Мазоха І. Аналіз проблеми емоційного інтелекту як особистісного ресурсу. *Сучасна психологія: проблеми та перспективи. 2020. С. 100–104.*
7. Майорчак Н.М. Брехливість особистості в соціально-психологічному контексті: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 193 с.
8. Майорчак Н.М. Історіогенез вивчення брехні у психолого-педагогічних дослідженнях. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. 2013. №. 2. С. 53-60.*
9. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Педагогіка і психологія. 2012. Т. 20, вип. 18. С. 116 – 122.*
10. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ, 2003. 159 с.
11. Овчаренко Г. Р. Структурна модель емоційного інтелекту. *Вісник післядипломної освіти. 2013. Вип. 9(2). С. 261– 267.*
12. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–

- Гомель, 2020. Вип. 6. 469 с.
13. Савчук М.Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту. Ефективна економіка, 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5608>
 14. Шпак М. М. Особливості розвитку емоційного інтелекту і підлітковому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Психологічні науки*. 2016. Т. 2, вип. 5. С. 80 – 84.
 15. Яремчук Р. А. Психологічна сутність категорій «неправда» та «брехня» в межах інтерпретації результатів поліграфологічних досліджень. *Юридична психологія : наук. журн.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. № 1 (28). С. 82 – 87.
 16. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. № 18. Pp. 13-25.
 17. Goleman, D. *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 1998. 383p.
 18. Krout R. E., Price J. D., Lewis M. How Parental Attitudies Affect the Problems of Lying in Children. *Smith College Studies in Social Work*. 1931. P. 403–404.
 19. Lemberg, B. *Emotsionalnyy intellekt. Kak razum obshchaetsya s chuvstvami. Emotional intelligence. How the mind communicates with feelings*. Saint Petersburg : Vector. 2013.
 20. Petrides K.V. Trait Emotional Intelligence Theory. *Industrial and Organizational Psychology*. 2010. № 3. Pp. 136-139.
 21. Salovey P. Emotional intelligence. *Handbook of emotions (3rd ed.)*. New York : The Guilford Press, 2008. Pp. 533-547.

Додаток А

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Нечай Лілія Валеріївна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

29.09.20
(дата)

Лілія Нечай
(ім'я, прізвище)

Авторська анкета «Рівень брехливості»

Методика призначена для вимірювання рівня чесності та відкритості.

Інструкція: Прочитайте уважно кожне з 34 запропонованих тверджень, які вимагають однозначних відповідей («так» або «ні»). У реєстраційному бланку, у клітинці, відповідній номеру твердження, поставте знак «+» (так), якщо згодні, або «-» (ні), якщо не згодні. Відповідайте швидко, довго не замислюйтесь.

Реєстраційний бланк

П.І.Б _____

Дата _____ Клас _____ Вік _____

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.		

Тест опитувальника

1. Буває, що я сміюсь з непристойних жартів.
2. Якщо до мене звертаються ввічливо, то я також завжди відповідаю ввічливо.
3. У мене бувають труднощі з фінансами.
4. Мені завжди приємно, коли людина, яка мені не подобається, досягає заслуженого успіху.
5. Бувало, відкладав те, що треба було зробити негайно.
6. В компанії я поведжуся не так, як вдома.
7. Я не вірю в забобони.
8. Я не завжди говорю правду.
9. Коли я з ким-небудь граю, то завжди хочу перемогти.

10. Інколи я можу розсердитись.
11. На своє виправдання я інколи щось вигадував.
12. Інколи я можу втратити самоконтроль.
13. У дитинстві я відразу і без суперечок робив все, що від мене вимагали.
14. Іноді я роздратований чимось.
15. Буває, що я сміхом реагую на невдалі жарти.
16. Інколи я запізнювався.
17. Я люблю іноді попліткувати.
18. Серед тих, кого я знаю, є такі особи, які мені дуже не подобаються.
19. Не пам'ятаю, щоб мене особливо засмутили невдачі людини, якої я не можу терпіти.
20. Мені доводилося спізнюватися.
21. Мені властиво іноді похвалитися.
22. Іноді немає жодного бажання чимось займатися.
23. У мене інколи бувають думки, про які соромно розповідати іншим.
24. Іноді я був причиною поганого настрою когось з оточуючих.
25. Бувало, що я говорив неправду.
26. Всі мої звички корисні та позитивні.
27. Якщо я щось обіцяв, то завжди стримую слово, незважаючи ні на що.
28. Іноді можу похвалитися.
29. Будучи підлітком я виявляв інтерес до заборонених тем.
30. Іноді я відкладаю на завтра те, що необхідно зробити сьогодні.
31. У мене бувають думки, яких варто було б соромитися.
32. Я інколи сперечаюся про речі, про які дуже мало знаю.
33. Я люблю не всіх своїх знайомих.
34. Я можу про когось сказати погано.

Ключ

В 1 бал оцінюються відповіді «так» до висловлювань: 1, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 і відповіді «ні» до висловлювань: 2, 4, 7, 13, 26, 27.

Інтерпретація результатів

0-5 балів. Такий результат говорить про яскраво виражену схильність до брехні. Вірити словам цієї особи не можна, а в спілкуванні, і вже тим більше в справах, з нею треба бути обережним. Для таких індивідів характерний високий рівень брехливості.

6-13 балів. Рівень брехливості вище середнього. Такі люди люблять прикрашати себе і свою поведінку. Вони схильні думати, що все навколо – брехня і всі брехуни. Однак насправді ці думки не про інших, а про себе самого. Подумайте, чим ви будете займатися у своєму житті, якщо будь-які справи в цьому світі будуються на довірі, а оточення вже ставиться до ваших слів критично.

14-29 балів. Низький рівень брехливості. Приклад людини зі здоровою чесністю. Такий індивід не має бажання збрехати, але й при цьому він не наділений патологічною чесністю. Ця людина зрідка може прикрасити себе, свою поведінку і досягнення, але без шкоди для себе і суспільства. Вона приймає різні свої сторони і іноді дозволяє собі недоговорити правду або навіть збрехати, але робить це усвідомлено. У реальному житті бувають обставини, в яких говорити абсолютну правду іноді небезпечно для життя, та й не завжди доречно. Висновок – інколи можна бути нечесним, але головне – не дозволяти собі виходити за рамки і не використовувати брехню в якості засобу маніпуляції. Це дозволить не перетворитися на абсолютного брехуна.

30-34 бали. Такий високий результат може бути пов'язаний не стільки з високою особистісною чесністю, скільки з навмисним перекручуванням відповідей і дуже неправильною самооцінкою. Такий результат насторожує. Навіть якщо він правдивий і спотворення відповідей не було, то виходить, що ми маємо справу з явним перекручуванням чесності, яскрава ознака якого – хамство. Носіям такої чесності не варто дивуватися тому, що їх можуть не

любити навіть близькі люди, адже саме вони є жертвами неправди. Ще одна ознака таких осіб – надмірна гордість та завищена самооцінка, які не дозволяють людині визнати в собі щось неідеальне. Люди з такими показниками мають середній рівень брехливості.